

SLOVENIJA ONKRAJ TRANZICIJE

Povzetek: *Avtor v izhodišču opredeli globalizacijo kot zaprti sistem. V nadaljevanju besedila pa analizira nekatere ključne razvojne ovire pri uspešnem vključevanju Slovenije v globalna omrežja. Ob prehodu iz partitokratskega tranzicijskega političnega sistema v družbo profesionalnih etik, se avtor zavzema za vsebinsko pestrejšo in z regionalnimi ekonomijami tesno povezano mrežo regionalnih univerz kot izhodiščno strategijo bodoče družbe znanja.*

Ključni pojmi: *globalizacija, zaprti sistem, profesionalne etike, partitokarcija, regionalne univerze*

Uvod: Globalizacija kot zaprti sistem?

272

Pri teoretskih konceptualizacijah spreminjanja dolgoročnih družbenih razvojnih trendov, ki jih v zadnjem desetletju označujemo z izrazom globalizacija, gre običajno za aditivno nizanje opisov, ki naj bi potrjevali pravilnost konceptualizacij. Pri tovrstnih opisih, kjer po popularnosti večinoma prevladujejo anglosaksonski avtorji pod okriljem peščice "vodilnih" akademskih založb, pa običajno manjka odmik, ki bi poskušal razumevati opisane procese na ravni metalogike sistemov globaliziranih družb. Gre za miselni odmik k vprašanju odprtosti ali zaprtosti globalizirajočih se sistemov. Za vprašanje, kakšna je dejanska avtonomija (samo)odločanja in delovanja, ki jo konceptualno-teoretsko prevladujoče modne smernice izpostavljajo kot eno od ključnih sprememb.

Čeprav seveda ne smemo enačiti globalizacije z monidalizacijo, ker vsekakor obstajajo tudi globalizacijske "bele lise", je razvojno eno od ključnih vprašanj konceptualizacij globalizacije vprašanje o globalnem sistemu kot zaprtem sistemu ter o možnih alternativah. Na prehod iz paradigme odprtih sistemov v paradigmo zaprtega globalnega sistema opozarja Mlinar v zaključku svojega besedila *Globalisation as a Research Agenda* (Mlinar, 1997), kjer ugotavlja, da postaja svet totalni sistem brez zunanjih alternativ za osvoboditev in brez možnosti pobega pred lastno odgovornostjo. To se kaže tudi skozi paradoks ekoloških restrikcij v fizičnem prostoru na eni strani ter (vsaj potencialni) razširjeni dostopnosti v kibernetskem prostoru, ki obe vodita, kot ugotavlja Mlinar (ibid), v (samo)omejevanja akterjev v prostoru z "več kontrole in več konfliktov".

Pri navedenem Mlinarjevem zaključku gre za problem, ki ga Castells (Castells, 1996:3) s trenutno modnimi besedami družboslovnega diskurza opredeli kot problem bipolarnega odnosa med omrežjem in jazom. V družbenih praksah globali-

* Dr. Franc Trček, docent na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani.

zacije se le-ta izraža kot odnos med težnjo po formalnoracionalnem homogeniziranju individualnih razlik na družbene tipe in nasprotno težnjo posameznikov in skupin po upiranju tovrstnim tipizacijam z izražanjem svoje enkratnosti. Uspešnih uporov oziroma izražanja posebnosti pa so sposobni le akterji, ki imajo znotraj robnih pogojev strukturacijskih procesov možnost avtonomne selekcije in odločanja o svojem delovanju. Le-ti lahko vzpostavljajo omrežne povezave paritetnih vlog znotraj zaprtega globalnega sistema. Ob skupnih interesih v omrežja vključujočih se akterjev, pa so pri tem vsekakor pomembne kompetentnosti in zaloge vedenj vključenih akterjev.

Gotovo se bralec tega razmisleka o "ogrožanju in/ali obogatitvi Slovenije ob odpiranju v svet", kot je bil poziv uredništva ob jubileju Teorije in prakse, sprašuje, zakaj tako abstrakten uvod? Razlogov je seveda več, ključna pa sta dva. Najprej je treba opozoriti na neko nerodnost, ki bi lahko izhajala iz predlaganega napotila. Gre za vprašanje, a obstaja še kakšna alternativa ob odprtosti in vključevanju v globalizacijske tokove? Seveda hipotetično obstajajo možnosti, ki jih ubira res le še peščica avtarkičnih držav, za katere običajno velja totalitarna karizmatična politična ureditev. V praksi povezovanja sveta v globalni zaprti sistem pa to, vsaj upamo lahko, ni ne želja ne realnost bodočega razvoja Slovenije. Bolj verjetni so procesi vključevanja v globalna omrežja. Premalo pozornosti pa je v trenutno popularnih razmislekih o bodočnosti Slovenije namenjeno problematiziranju kompetentnosti in (so)odgovornosti pri vključevanju v globalna omrežja.

Če vzamemo samo sveža popularna problema, ki se kažejo v javni, žal pretirano novinarsko površni, medijski debati. Rezultati raziskav ponovno kažejo na visoko funkcionalno nepismenost odraslih prebivalcev Republike Slovenije, če jih primerjamo z ostalimi v raziskavo vključenimi državami. Kljub temu, da je problem razvojno pereč, ne naleti na poglobljeno javno razpravo, ampak je le tema obrobica ob politiki polne frazeologije o družbi znanja, kot da se le-ta razvije sama od sebe. Podoben problem je razprava ob možni napotitvi "slovenskih fantov v Irak", kjer se problematizira le, kaj bi bilo, če bi bil kateri od njih žrtev, ne problematizira pa se soodgovornost Slovenije pri (so)udeležbi v razreševanju krize v Iraku.

Globalna mreženja, znotraj udejanjanja paradigme zaprtega globalnega sistema, omogočajo kompetentnim akterjem številne možnosti povezovanja, vendar že zaradi številnih možnosti le-to predpostavlja tudi večje tveganje od tveganj v predglobalizacijski monotoni teritorialni organizaciji družbenega delovanja na ravni nacionalnih držav. Če pa želi globalni sistem naraščajoče kompleksnosti uspešno reševati svojo tveganost, zahteva s strani globaliziranih akterjev večjo pozornost, (samo)omejevanje in (so)odgovornost. Ta poanta pa običajno ostaja neartikulirana celo s strani družboslovcev, ko uporabljajo Beckovo sintagmo družbe tveganja.

V nadaljevanju razmisleka o obogatitvi Slovenije ob odpiranju v svet ter vključevanju v globalna omrežja bom, izhajajoč iz logike zaprtega globalnega sistema, opozoril na nekatere razvojno problemske anomalije družbenega razvoja, ki smo jim priča v Sloveniji.

Enkratnost vs. primerljivost: mit o "delovnih Slovencih"

Čeprav se akterji trudimo, da bi skozi razreševanje bipolarnosti med omrežji in nami izražali svojo enkratnost, kar se kaže nenazadnje tudi skozi procese naraščajoče glokalizacije, ki je antipod uniformiranim globalnim sredinsko-množičnim kulturam, postaja s formalizacijo in racionalizacijo pravil iger, čemur v političnem jeziku EU rečemo "procesu harmonizacije", tudi vedno lažja primerljivost med akterji. Če pustimo ob strani problematičnost primerjalnih študij, kar vsekakor je resni metodološki problem, vseeno vedno bolj postaja dejstvo, da je vedno težje in naivno igranje na karte drugačne, nerazumljene enkratnosti. Ravno zato postaja neproduktivno in dolgoročno razvojno tudi nevarno igranje na karto družbe v tranziciji, ki se ji običajno doda še mit o prijateljsko razpoloženih in zelo "delavnih" Slovencih.

Kljub nedvomnem dejstvu, da je prehod iz družbe, v kateri je prevladovala kultura enakosti z nizko stopnjo stratifikacije in z relativno zelo visoko zagotovljeno varnostjo posameznika, v družbo tekmovalnosti z vedno bolj naraščajočo stratifikacijo in tveganjem, dolgoročen proces, osebno menim, da je, ne le zaradi bližnjega vstopa Slovenije v nadsocijalna omrežja, ampak predvsem zaradi odgovornosti za bodoči lastni razvoj, potrebno preseči tako mit o nedolžnosti in pridnosti kot tudi izstopiti iz mentalnih shem, kjer je problem tranzicije glavni ključ za pojasnjevanje (ne)uspešnosti.

Ob relativni uspešnosti nekega obdobja, ki smo ga imenovali tranzicija, menim, da je v prihodnosti razvojno neproduktivno izpostavljanje, da smo najbolje pripravljene od vseh kandidat, ki se bo verjetno spremenilo v "od vseh novih članic EU". Že bežen pogled na nekatere osnovne kazalce družbenega razvoja nam lahko pokaže, da so se številne druge kandidatke v dosti težjih razmerah razvijale hitreje kot mi. S tem, da smo na številnih področjih sprejeti kot razvita družba in država, se moramo zavedati tudi odgovornosti nosilcev družbenega razvoja, da se ta status še izboljša in da kot pripadniki kluba razvitih sprejemamo tudi soodgovornost za bodoči globalni razvoj.

Ena od razvojno najbolj nevarnih anomalij pa se mi zdi mit o "delavnih Slovencih". Statistike delovne uspešnosti nam kažejo veliko odsotnost iz procesa dela zaradi še vedno popularnih "bolniških" ter primerjalno nizke dodane vrednosti na zaposlenega. Še bolj pereče pa je predmoderno in zgodnje moderno pojmovanje dela nasploh, ki je ukoreninjeno in mitologizirano. Delo samo po sebi je lahko celo neproduktivno, zlasti če od gospodarskega sektorja pričakujemo, da igra socialno vlogo. Da se tega ne zaveda izvršilna oblast, se je pokazalo ob zadnjih dogodkih v zvezi z zapiranjem obratov in selitvijo delovno intenzivnih panog na cenejše lokacije v tujini. Tako so celo nosilci nacionalne izvršilne oblasti dajali izjave o socialni vlogi gospodarskih subjektov. Prevladujoči tip poslovne kulture, ki izpostavlja le pridnost, ne pa tudi inovativnost in tekmovalnost, bo postajal vedno večja "tranzicijska coklja" za bodoči razvoj in obogatitev Slovenije. Ob tem pa ne bomo zveneli ne vem kako legitimno, če bomo še naprej trdili, da je temu pač tako, zaradi "dediščine socialistične samoupravne ekonomije" ter "težavnosti in dolgotrajnosti procesa tranzicije".

Ključ za izhod iz tega perpetuum mobile kroga (samo)opravičevanja je gotovo in edino v aktivnem udejanjanju tekmovalne družbe znanja, ki bo izpostavljala samoinicativnost in inovativnost kot ključni dimenziji pri ocenah delovne uspešnosti. S tem je povezana nujnost prehoda iz sistemov pomoči v sisteme pomoči za samopomoč. Da pa bo to težaven proces, kaže tudi razumevanje družbe znanja v domačih praksah.

Visoko šolstvo in družba znanja - iz socialne funkcije v centre regionalnega razvoja

Čeprav ne moremo oporekati vplivu množičnega izobraževanja na splošni dvig izobraženosti, se vedno bolj kaže, da postaja na dodiplomski ravni visokega šolstva socialna funkcija žal vedno bolj tudi njegova temeljna funkcija. Ta v svoji sedanji nediferencirani - pretežno v poslovno-upravno-ekonomske programe usmerjeni - obliki predvsem zagotavlja socialni mir, ki pa nam srednjeročno in dolgoročno ne zagotavlja niti doseganja družbe znanja niti oblikovanja kompetitivne delovne sile na globalnem trgu. Res pa je, da nam vsaj še trenutno zagotavlja primerjalnost statistične samoprevere.

Ob izostanku vsebinske pestrosti študijskih programov je razvojno vprašljiva tudi sedanja disfunkcionalna teritorialna centralizacija domačega visokega šolstva z eno močno in (pre)veliko univerzo, drugo za njo šepajočo in tretjo, ki bo le težko zbrala kader za lastni razvoj. Omenjena centralizacija je problematična zaradi naraščanja pomena regionalnih sodelovanj v bodočih evropskih in globalnih mrežnih povezavah, kjer se naša trenutna organizacija visokega šolstva s primerjalno izrazito slabo povezanostjo izobraževanoraziskovalne in gospodarske sfere nasploh, še zlasti pa regionalno, kaže kot razvojno pomanjkljiva.

Namesto, da bi razmišljali o večjem številu (specializiranih) regionalni univerz, kot je to na primer na Finskem, imamo pri nas ne le probleme s povezovanjem med fakultetami na isti univerzi, ampak se nam v praksi dogajajo "majhne univerze" že na ravni fakultet z večjim številom smeri in študentov. To se kaže v izredno nizki prehodnosti že med smermi znotraj fakultet, kaj šele prehodnosti znotraj univerze in med univerzami. Ta prevladujoča akademska oddelčna zaprtost pa v svoji kratkoročni iznajdljivosti že v izhodišču prevaja načela bolonjske deklaracije, ki se jih poskuša prikazovati kot prenovno visokošolskega študija, le na razprave o novih razrezih ur. Tako si trenutni nosilci fizionomij moči znotraj fakultet želijo le še bolj fiksno in togo zakoličiti svoje teritorije. Dokler je temu tako in dokler ni pripravljenosti na sprejem osnovnih dogovorov glede odprtosti in prehodnosti ter dvigu kakovosti študija, do takrat bo razprava o reformi visokega šolstva vsebinsko in razvojno neproduktivna.

Socialna funkcija univerz pa na eni strani oblikuje tudi vedno bolj pedagoško preobremenjene predavatelje, ki pa jim ta pozicija zagotavlja varnost in dobičkonosnost zaposlitve, in na drugi strani na obrobje postavljene raziskovalce. Tako je glede sredstev, ki so bila vloženi v projekt 2000 mladih raziskovalcev, njegov rezultat ob trenutnem stanju, ko država dejansko ne ve, ali sploh potrebuje raziskoval-

no sfero oziroma, kaj naj bi počela z njo, razen, da jo počasi pripravlja na odmiranje, katastrofalen. Visokošolski študij, ki ni niti vpet v regionalno gospodarstvo in javno sfero niti podprt z raziskovalnimi spoznanji, pa je gotovo študij, ki nazaduje v kvaliteti. Razprave o delitvi na pedagoge in raziskovalce ter na količnike delitvene pogače med njimi, se mi zdijo z razvojne pozicije zelo problematične.

Možne premike vidim v transformaciji visokega šolstva na večje število manjših in s tem tudi manj odtujenih ter notranje obvladljivih univerz, ki bi jih morali oblikovati okrog regionalnih središč. Regionalne univerze seveda ne bi mogle biti "popolne" glede "obveznih" fakultet, ki naj bi jih imele, bi pa lahko na eni strani svoje poslovno-upravno-ekonomske programe oblikovale glede na potrebe in zahteve regionalnih ekonomij, hkrati pa bi se za regije specifične potrebe oblikovale skozi z gospodarstvom tesno prepletene raziskovalno podprte visokošolske programe. S tem bi zagotavljali tudi potrebno raven regionalne inteligence, ki je nujna za uspešno vključevanje naših regij v bodoča regionalna sodelovanja. Tovrstne regionalne univerze bi lahko imele prostorsko razpršene fakultete, glede na mikrolokacijske potrebe konkretnih regionalnih ekonomij. S tako zasnovano reformo bi sprostili tudi vpisni naval na Univerzo v Ljubljani in Univerzo v Mariboru. Le-ti bi tako postali manj socialni in bolj znanstvenoraziskovalni ustanovi, kar bi vsekakor pripomoglo k njihovi še večji obogatitvi z znanjem in s tem tudi odprtosti v svet.

Zavedam se, da se bo številnim bralcem zdel predlog razvoja regionalnih univerz utopičen in neuresničljiv. Tragikomično pa je, da se to v praksi že dogaja. Politični nosilci regionalnega razvoja se zavedajo pomena visokošolsko izobražene inteligence kot nujnega soustvarjalca regionalnih razvojnih sinergij. To se kaže v izrednem prizadevanju ne le vseh formalno priznanih mestnih občin, ampak tudi vseh večjih mest, po lociranju visokošolskih programov v njihova okolja. Več kot neodgovorno je, da snovalci nacionalnega "prehoda v družbo znanja" ne upoštevajo teh zahtev in jih pozitivno iskoristijo pri vsebinski reformi visokega šolstva, namesto, da se gredo kot pridni in ubogljivi bodoči člani EU le kozmetične popravke, ki bodo zadovoljili načela formalne harmonizacije in meduniverzitetne prehodnosti znotraj EU.

Partitokracija vs. družba profesionalne etike

Če poskušamo analizirati, kateri so bistveni premiki na ravni organizacije družbenega delovanja v poosamosvojitvenem obdobju, lahko ugotovimo, da smo dejansko priče izraziti politizaciji družbenega delovanja. Ta politizacija se dogaja tako, da skorajda vse, kaj je domena definicije politike v širšem smislu, postaja tudi politika v ožjem pomenu in hkrati tudi prostor medstrankarskega vrtičkarstva. Vsekakor se je potrebno vprašati, zakaj je do tega prišlo in kaj to pomeni za bodoči razvoj Republike Slovenije?

S stališča družboslovca bi bilo seveda naivno pričakovati, da se v procesih prevzemov oblasti ob prehodu v parlamentarno demokracijo ne bodo pojavljali in realizirali nameni po prerezporeditvi centrov političnega odločanja, kar je nenaza-

dnje tudi bil eden od namenov prehoda v politični sistem parlamentarne demokracije. Za napačna pa so se izkazala upravičena pričakovanja, da bo parlamentarna demokracija (že sama po sebi) omogočala preglednost novega političnega sistema.

Delno lahko iščemo razloge za sedanjo stanje partitokratske vseobsegajoče politizacije družbenega delovanja v posebnosti volilnega sistema in neučinkovitosti vloge državnega sveta, a se verjetno bistvo problema skriva v težnji po neformalnosti delovanja v majhnih sistemih. Gre za sisteme, kjer se formalizirana logika delovanja že ob prvem problemu zavrže na račun "bomo že kako" neformalnega in nepreglednega "prijateljskega zavezništva". Posledica tega je, da postaja tovrstna "iznajdljivost" temeljna odlika uspešnih akterjev. Iznajdljivost pa vodi v nepregledno prepletenost akterjev, ki se praviloma sistemsko izraža v nekaznovanju pravno nedopustnih dejanj - t.j. tako imenovanih "afere". Vse navedeno pa nam več kot očitno kaže, da formalizacija demokracije in parlamentarizma še ne pomeni smo po sebi udejanjanje načel obojega.

Ključni razvojni problem, katerega povzročča partitokracija, ki nam je dobro poznana tudi iz polpretekle politične zgodovine sosednje Italije in Avstrije, je zlom profesionalnih etik. Logika partitokratskega političnega sistema s svojo strankarsko razdelitvijo fevdov se je preslikala kot metalogika delovanja tudi v večino drugih sistemov. Tako imamo sedaj namesto stanja, ko naj bi politični sistem urejal robne pogoje za avtonomno delovanje ostalih sistemov, stanje, ko postaja razvojno defektna logika političnega sistema hkrati tudi logika delovanja večine ostalih sistemov in podsistemov. Z vseobsegajočo politizacijo družbenega delovanja pa se izgubljajo pomeni profesionalnih etik, ker ni tako zelo pomembno, ali delaš v skladu s profesionalnimi načeli, ampak je pomembno, da deluješ "iznajdljivo".

Razlog za prevlado iznajdljivosti nad strokami v veliki meri vidim v zatonu civilne družbe. Stara osamosvojitvena civilna družba se je, ali preoblikovala v politični sloj ali pa se je pustila s strani tega političnega sloja pasivizirati v akademske in kulturniške subvencionirance. Posledica tega je, da se večina drugačnih izražanj mnenj prikazuje kot nekaj obrobnega, če že ne patološkega. Tisti, ki pa poskušajo vzpostavljati novo civilno družbo so označeni, ali kot "tranzicijski luzerji" ali pa kot "mladina, ki se igra". Pomembno vlogo pri tovrstnem označevanju igrajo množični mediji, ki so se iz raziskovalnega novinarstva pretežno preoblikovali v rumeni tisk. Posledica tega je dejstvo, da v javnosti skorajda ni mogoče prodreti z resnimi razmisleki o razvojnih vprašanjih, kaj šele z alternativnimi predlogi in kritikami. Odveč je pripomniti, da mora nekaj biti narobe z demokracijo, v kateri politiki pričakujejo, da so novinarji in sodišča njihovi dobrohotni in razumevajoči prijatelji.

Formalna parlamentarna demokracija, ki celo na ravni parlamentarnih debat z izgovorom racionalizacije delovanja zakonodajne veje oblasti omejuje čas za razprave, brez psov čuvajev demokracije, nas vodi v nazaj v balkanizacijo. Naivno je pričakovanje, da bo članstvo v EU že samo po sebi spremenilo tovrstno razvojno patologijo. Na procesualni ravni bo seveda potrebno več transparentnosti, a to še ne pomeni, da bo več profesionalnosti in manj partitokracije.

Ravno partitokracija pa bo postala glavna razvojna ovira, saj skozi mreže svojega delovanja onemogoča profesionalna delovanja. Porajajoča se civilna družba pa

bi se lahko ob permanentnem reševanju globalnih problemov začela posvečati tudi depolitizaciji vsakdanjega delovanja v Sloveniji. Kljub dejstvu, da živimo v hiperpravni formalno regulirani družbi tveganj, nam bi ravno upoštevanje formaliziranih komunikacijskih kanalov moralo postati medij in prostor depolitizacije in upora partitokraciji. Civilna družba pa bi skozi omrežja profesionalnih združenj morala vztrajati pri razvoju družbe profesionalnih etik in družbe odgovornega (so)delovanja. Le tako utemeljena družba znanja bo, ob vsebinski in tudi teritorialno-organizacijski preobrazbi sistema (visokošolskega) izobraževanja, lahko tekmovalno uspešna znotraj globalnih omrežij.

Namesto zaključka - "paradoks neokrnjene posebnosti"

Kljub zaprtosti globalnega sistema kot celote, je gotovo ena od temeljnih ugotovitev analiz globalizirajočih se omrežij tokov naraščajoča tekmovalnost. Na eni strani je vedno večje število akterjev, ki so prisotni v tekmah za pomembna prizorišča, na drugi strani pa je prisotna težnja po standardizaciji interakcij in transakcij. Posledica tega je, da je potrebno primerljive kompetence kot tudi tako imenovana skrita lokalna in regionalna znanja preoblikovati tako, da so sprejemljiva v globalnih omrežjih.

278

Če to spoznanje prevedem na analizo načrtovanja strategij vključevanja domačih akterjev v globalna omrežja, ki sem jim kot prostorski sociolog pogosto priča na regionalnih in občinskih delavnicah, mi način "SWOT-anj" in argumentiranja predvidenih strategij predstavljajo stanje, ki sem ga poimenoval "paradoks neokrnjene posebnosti". Zakaj gre pri tem paradoksu? Gre za logiko, ki jo lahko z metaforo opišem kot pričakovanja načrtovalcev razvoja na različnih teritorialnih ravneh, da bo gora prišla k Mohamedu in ne Mohamed k gori. Pri tem imam seveda z goro v mislih globalna omrežja. Razloge za pasivno držo se praviloma podkrepi z izpostavljanjem enkratnosti konkretnega mesta in regije, kar je običajno posledica spoznanj modne SWOT analize. Gre za - pogosto sicer latentno - mnenje soustvarjalcev regionalnih in mestnih razvojnih politik, da je njihova regija že sama po sebi nekaj tako posebnega in neokrnjenega, kar bo že samo po sebi delovalo kot dejavnik pritegovanja morebitnih tujih soustvarjalcev bodočega razvoja.

V čem je problem takšnega pristopa? Na najbolj evidentni ravni je najprej gotovo problem, da se je z globalizacijo povezovanja in delovanja izdatno razširil krog kandidatov za "neokrnjene posebnosti". Če pa analiziramo akterje, ki so se uspešno vključili v globalna omrežja sistemov urbanih hierarhij, vidimo, da je pri njih bil bistveni preskok iz načina razmišljanja o sebi kot o "zaspani lepoticici", v aktivno usklajevanje skritih lokalno-regionalnih kvalitete z globalnimi standardi. Uspešna mesta in regije so sicer inventarizirala svoje prednosti in pomanjkljivosti ter ocenila potencialne priložnosti in tveganja, a je tej "samoumevnosti" sledila sinergična razvojna politika, ki je lokalno-regionalne posebnosti prevedla v globalizirane privlačnosti, zavedajoč se, da morajo v globalnih omrežjih ponuditi še kaj več, kaj drugačnega ter predvsem olajšati birokratske ovire pri pridobivanju bodočih

financerjev in soustvarjalcev razvoja. Da so za razvojno uspešnost potrebna jasno določena formalizirana, enoznačna in pregledna pravila igre ter prevzemi soodgovornosti pri izvedbi konkretnih skupnih projektov, je moralo postati samoumevni del nove poslovne kulture. Ob tem je moralo priti tudi do sodelovanj onkraj narcizmov majhnih razlik tako na regionalni kot tudi na globalni omrežni ravni.

Aktivno odpiranje v svet, ki nas bo bogatilo, je možno le, če se zavemo specifičnosti, ki jih lahko ponudimo kot globalno sprejemljive oziroma se konsenzualno odločimo, katere primerjalne prednosti bomo razvijali kot dejavnike prizoriščne privlačnosti in generatorje bodočega razvoja. Pristop "vsega po malem" in pozicija (najbolj) pridnega učenca vstopnih članic, pa dolgoročno vsekakor ni ustrezna strategija. Ob tem pa se je potrebno zavedati, da, kot je opozoril na prvem nacionalnem posvetovanju, namenjenemu bodočem razvoju Republike Slovenije, prof. TŁrk, niso vsi globalni problemi hkrati tudi naši problemi. Da nimamo niti pretiranih naravnih virov niti vojaške sile, s katerimi bi se lahko umestili v globalna omrežja, nam je gotovo jasno. Iz vsakdanjih praks pa dvomim, da nam je jasno, kaj je ob politično deklarativnem potrebno za vsebinski prehod v informacijsko družbo znanja. Vsekakor pa za izhodišče potrebujemo družbo profesionalne odgovornosti ter profesionalne avtonomije znotraj vsebinsko in tudi teritorialno bolj fleksibilnega visokošolskega izobraževalnega sistema.

LITERATURA

- Castells, Manuel (1996): *The Rise of The Network Society*. Cambridge, MA: Blackwell.
- Hočevar, Marjan (2000): *Novi urbani trendi: Prizorišča v mestih - omrežja med mesti*. Ljubljana: Znanstvena knjižnica FDV.
- Mlinar, Zdravko (1997): *Globalisation as a Research Agenda*. Cochester: European Sociological Association, 3rd Conference, August 27-30.